

УДК 343.132

DOI: 10.31733/2078-3566-2024-2-263-270

Андрій ЗАХАРКО[©]

кандидат юридичних наук, доцент
(Дніпровський державний університет
внутрішніх справ, м. Дніпро, Україна)

РЕГЛАМЕНТАЦІЯ НАКЛАДЕННЯ АРЕШТУ НА МАЙНО В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ: ОКРЕМІ НЕДОЛІКИ

Досліджено регламентацію накладення арешту на майно в кримінальному провадженні. Здійснено порівняння суб'єктів, уповноважених приймати рішення про накладення арешту на майно, за законодавством України та законами деяких орієнтованих на європейський правовий простір сусідніх держав. Обґрунтовується доцільність надання всім органам досудового розслідування повноваження в невідкладних випадках накладати попередній арешт на майно за згодою прокурора із подальшим зверненням до слідчого судді з клопотанням про арешт попередньо арештованого майна. Запропоновано регламентувати в Кримінальному процесуальному кодексі України учасників виконання ухвали про арешт майна, спосіб їх ознайомлення з ухвалою про арешт майна, порядок виконання ухвали та спосіб фіксування виконання ухвали про арешт майна.

Ключові слова: накладення арешту на майно, недоторканність права власності, суб'єкти накладення арешту на майно, попередній арешт майна, виконання ухвали про арешт майна.

Постановка проблеми. Накладення арешту на майно є широко застосовуваним заходом забезпечення кримінального провадження, оскільки він призначений для забезпечення дієвості кримінального провадження і дозволяє взяти під законний контроль стороною обвинувачення речові докази, майно, що підлягає конфіскації і спеціальній конфіскації, майно для забезпечення цивільного позову тощо. Протягом січня-грудня 2023 р. загалом в Україні обліковано 6608 випадків узяття прокурором участі в розгляді слідчим суддею клопотань про застосування заходу забезпечення кримінального провадження у вигляді накладення арешту на майно [1].

Судові рішення щодо звернень про накладення арешту на майно, оскарження відповідних рішень зумовлюють постійну увагу до накладення арешту на майно в кримінальному провадженні не лише з боку професійної спільноти, а й громадськості, а також, безумовно, Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду. Серед останніх актуальних рішень об'єднаної палати Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду, що містять висновки про застосування норм кримінального процесуального права і присвячені проблематиці накладення арешту на майно, слід виділити такі:

1) в аспекті ст. 309 «Ухвали слідчого судді, які можуть бути оскаржені під час досудового розслідування» КПК України, а саме п. 9 «арешт майна або відмову у ньому», ухвала слідчого судді про повне або часткове скасування арешту майна, постановлена за правилами ст. 174 КПК України, не підлягає апеляційному оскарженню;

2) ухвала слідчого судді про визначення порядку зберігання речових доказів у кримінальному провадженні шляхом передачі в управління Національному агентству України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів майна, яке є речовим доказом у цьому кримінальному провадженні і на яке накладено арешт, оскарженню в апеляційному порядку не підлягає відповідно до вимог ст. 309 КПК України [2, с. 50];

3) постановлення слідчим суддею ухвали про повернення клопотання слідчого про арешт майна у зв'язку з недотриманням при поданні такого клопотання вимог ч. 2 ст. 132 КПК України (якщо воно не підлягає розгляду в цьому суді) не підлягає

© А. Захарко, 2024

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-1216-5323>

andrii.zakharko@dduvs.edu.ua

оскарженню в апеляційному порядку під час досудового розслідування [2, с. 52];

4) ухвала суду про накладення арешту на майно, постановлена під час судового провадження в суді першої інстанції до ухвалення судових рішень, передбачених ч. 1 ст. 392 КПК України, не підлягає окремому апеляційному оскарженню. З огляду на ч. 2 ст. 392 КПК України ухвалу судді (суду) про арешт майна може бути переглянуто під час апеляційного оскарження вироку у відповідному кримінальному провадженні, а також скасовано в порядку ст. 174 КПК України [2, с. 56].

Крім того, чинне законодавство містить певні прогалини стосовно регламентації накладення арешту на майно в кримінальному провадженні. Так, у положеннях глави 17 «Арешт майна» КПК України допускаються окремі повтори однакових речень. При регламентації засади «Недоторканність права власності» у ст. 16 КПК України не згадано про випадки накладення арешту на майно або кошти без судового рішення (ч. 9 ст. 170 КПК України та п. 2 ч. 1 ст. 615 КПК України [3]). Чинна кримінальна процесуальна регламентація виконання ухвали про арешт майна є поверховою та недостатньо повно охоплює процесуального порядку цієї діяльності.

Аналіз публікацій, в яких започатковано вирішення цієї проблеми. Проблематиці накладення арешту на майно приділяється увага в наукових публікаціях таких дослідників, як О. Верхогляд-Герасименко [4], І. Гловюк [5], О. Здрок [6], І. Зінковський [7], О. Пчеліна, В. Пчелін [8], В. Рогальська [9], Ю. Шевейко [10] та ін.

Проблематика накладення арешту на майно в кримінальному провадженні, що знайшла відображення в наукових публікаціях, характеризується широким спектром досліджуваних питань: від підготовки рішення про накладення арешту на майно до оскарження таких рішень, від узагальнення різних матеріальних активів позначенням їх терміном «майно» до дискусій із приводу деталізації видів зазначеного майна у ч. 10 ст. 170 КПК України [3] тощо.

У представленому дослідженні використано попередні наукові напрацювання В. Рогальської та О. Здрок – про необхідність доповнення регламентації засади недоторканності права власності в ст. 16 КПК України, І. Зінковського – про доцільність розширення переліку суб'єктів, уповноважених приймати рішення про попередній арешт майна.

Мета статті – проаналізувати регламентацію порядку накладення арешту на майно в кримінальному провадженні та обґрунтувати пропозиції щодо вдосконалення цієї кримінальної процесуальної регламентації.

Для цього необхідно вирішити такі завдання:

1) проаналізувати регламентацію положень про накладення арешту на майно в главі 17 «Арешт майна» КПК України та обґрунтувати пропозиції щодо її вдосконалення;

2) співставити зміст положень КПК України про накладення арешту на майно зі ст. 16 «Недоторканність права власності» КПК України та обґрунтувати пропозиції щодо вдосконалення цієї засади;

3) порівняти суб'єктів, уповноважених приймати рішення про накладення арешту на майно, попередній арешт майна за законодавством України та законами деяких інших держав, орієнтованих на європейський правовий простір;

4) обґрунтувати пропозиції щодо вдосконалення положень кримінального процесуального законодавства стосовно виконання рішення про арешт майна.

Виклад основного матеріалу. Дослідження почнемо з аналізу регламентації положень глави 17 «Арешт майна» КПК України.

У результаті аналізу глави 17 КПК України були виявлені повтори фрагментів тексту у змісті закону, причому логіка такого способу викладу залишається незрозумілою. Йдеться про два фрагменти тексту, що повторюються в ст. 170 КПК України:

1) в абз. 2 ч. 1 ст. 170 КПК України третє речення являє собою повтор другого речення, а саме: «Слідчий, прокурор повинні вжити необхідних заходів з метою виявлення та розшуку майна, на яке може бути накладено арешт у кримінальному провадженні, зокрема шляхом витребування необхідної інформації у Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, інших державних органів та органів місцевого самоврядування, фізичних і юридичних осіб». Оскільки зазначене повторювання не несе в собі жодного процесуального змісту, вбачається за доцільне видалити з абз. 2 ч. 1

ст. 170 КПК України третє речення;

2) зміст ч. 7 ст. 170 КПК України «Арешт може бути накладений на майно, на яке раніше накладено арешт відповідно до інших актів законодавства. У такому разі виконанню підлягає ухвала слідчого судді, суду про накладення арешту на майно відповідно до правил цього Кодексу» дублює абз. 3 ч. 3 ст. 170 КПК України, за винятком літери «і» у першому реченні абз. 3 ч. 3 ст. 170 КПК України, тобто у формулюванні «Арешт може бути накладений і на майно...». Зазначене дублювання не несе процесуального змісту, і з цієї причини вбачається за доцільне пропонувати видалити абз. 3 із ч. 3 ст. 170 КПК України.

За винятком двох наведених вище випадків, у змісті глави 17 «Арешт майна» КПК України під час її уважного прочитання, вивчення, узагальнення й аналізу не було виявлено інших очевидних неякісно сконструйованих положень.

Співставлення ч. 9 ст. 170 КПК України (рішення Директора Національного антикорупційного бюро України, Директора Бюро економічної безпеки України, погоджене прокурором, про накладення попереднього арешту на майно або кошти у невідкладних випадках) та п. 2 ч. 1 ст. 615 КПК України (повноваження керівника органу прокуратури своєю постановою накласти арешт на майно під час воєнного стану при відсутності об'єктивної можливості виконання слідчим суддею повноважень, передбачених у ст. 173 КПК України) із положенням ст. 16 КПК України (засада недоторканності права власності) дає змогу констатувати недосконалість у регламентації зазначеної засади через неврахування у ст. 16 КПК України випадків, зазначених у ч. 9 ст. 170 КПК України та п. 2 ч. 1 ст. 615 КПК України. Таким чином, слід погодитися з аналогічним висновком В. Рогальської та О. Здрок про необхідність доповнення регламентації принципу недоторканності права власності в ст. 16 КПК України вказівками на 1) невідкладні випадки попереднього арешту майна та 2) повноваження керівника прокуратури накладати арешт на майно своєю постановою в умовах воєнного стану за відсутності об'єктивної можливості здійснення відповідних повноважень слідчим суддею [9, с. 629].

Перейдемо до виконання другого завдання дослідження. Порівняємо, яких посадових осіб кримінальний процесуальний закон уповноважив приймати рішення про накладення арешту на майно в Україні та в деяких інших державах.

У ст. 170 КПК України накладення арешту на майно регламентується так: арештом майна є тимчасове, до скасування у встановленому КПК України порядку, позбавлення за ухвалою слідчого судді або суду права на відчуження, розпорядження та/або користування майном, щодо якого існує сукупність підстав чи розумних підозр¹ вважати, що воно є доказом кримінального правопорушення, підлягає спеціальній конфіскації у підозрюваного, обвинуваченого, засудженого, третіх осіб, конфіскації у юридичної особи, для забезпечення цивільного позову, стягнення з юридичної особи отриманої неправомірної вигоди, можливої конфіскації майна. Таким чином, рішення про накладення арешту на майно в Україні приймається слідчим суддею або судом.

Проаналізуємо кримінальні процесуальні кодекси деяких сусідніх держав, орієнтованих на європейський правовий простір. До держав, в яких рішення про накладення арешту на майно на стадії досудового провадження приймається прокурором, належать: Республіка Польща, Румунія, Словацька Республіка. Так, згідно зі ст. 293 КПК Республіки Польща рішення про накладення арешту на майно приймається судом, а в досудовому провадженні – прокурором [11]. У Румунії накласти арешт на майно під час розслідування кримінальної справи може прокурор на підставі ст. 249 КПК Румунії [12]. Згідно з п. г) ст. 231 КПК Словацької Республіки лише прокурор у досудовому провадженні має повноваження постановити ухвалу про накладення арешту на майно [13]. Таким чином, у зазначених державах рішення про накладення арешту на майно приймається суб'єктом, який належить до сторони обвинувачення.

До держав, у яких рішення про накладення арешту на майно в досудовому провадженні приймається в суді, належать, зокрема, Республіка Молдова й Угорська

¹ Слід погодитись із І. Гловюк щодо недоцільності використання стандарту доказування у вигляді «розумних підозр» у тексті КПК України без відповідних дефінітивних норм, оскільки необхідність використання норми-дефініції в цьому випадку зумовлена оцінним характером формулювання [5, с. 157].

Республіка. Так, згідно з ч. 2 ст. 205 КПК Республіки Молдова накладення арешту на майно застосовується на підставі постанови органу досудового розслідування із санкцією судді. Прокурор подає клопотання з долученою до нього постановою органу кримінального переслідування про накладення арешту на майно. Суддя своєю резолюцією санкціонує накладення арешту на майно [14]. Згідно з абз. 1 § 159 Кримінального процесуального закону Угорської Республіки накладення арешту на майно під час досудового провадження здійснюється за рішенням суду [15]. Отже, в Республіці Молдові й в Угорській Республіці компетенція щодо прийняття рішень про накладення арешту на майно під час досудового провадження, як і в Україні, належить судовій владі.

Таким чином, проаналізувавши кримінальні процесуальні кодекси деяких сусідніх держав, орієнтованих на європейський правовий простір, видається за доцільне розподілити їх на дві групи:

1) держави, в яких рішення про накладення арешту на майно на стадії досудового провадження приймається прокурором (Республіка Польща, Румунія, Словачка Республіка);

2) держави, в яких рішення про накладення арешту на майно на стадії досудового провадження приймається в суді (Республіка Молдова, Угорщина).

Не обійдемо увагою також повноваження приймати рішення про попередній арешт майна. Згідно з ч. 9 ст. 170 КПК України у невідкладних випадках і виключно з метою збереження речових доказів або забезпечення можливої конфіскації чи спеціальної конфіскації майна у кримінальному провадженні щодо тяжкого чи особливо тяжкого злочину за рішенням Директора Національного антикорупційного бюро України (або його заступника), Директора Бюро економічної безпеки України (або його заступника), погодженим прокурором, може бути накладено попередній арешт на майно або кошти на рахунках фізичних або юридичних осіб у фінансових установах. Такі заходи застосовуються строком до 48 годин. Невідкладно після прийняття такого рішення, але не пізніше ніж протягом 24 годин, прокурор звертається до слідчого судді з клопотанням про арешт майна.

Для порівняння, так званий попередній арешт на майно, згідно з ч. 5 ст. 205 КПК Республіки Молдова, може бути накладений за постановою будь-якого органу досудового розслідування без дозволу судді з подальшим повідомленням йому про це обов'язково і невідкладно, не пізніше ніж протягом 24 годин з моменту виконання цієї процесуальної дії. Суддя, відповідно, перевіряє законність накладення арешту й підтверджує його результати або визнає недійсним, що має наслідком зняття накладеного арешту [14]. Згідно з ч. 4 ст. 361 КПК Латвійської Республіки у невідкладних випадках, коли майно може бути відчужене, знищене або приховане через зволікання, особа, яка здійснює провадження, може накласти арешт на майно за згодою прокурора. Про накладення арешту особа, яка здійснює провадження, не пізніше наступного робочого дня повідомляє слідчого суддю з наданням протоколу та інших матеріалів, що обґрунтовують необхідність і невідкладність арешту. Якщо слідчий суддя не затверджує ухвалу особи, яка здійснює провадження, про арешт майна, арешт майна підлягає скасуванню [16]. З приводу розширення можливостей сторони обвинувачення для застосування попереднього арешту на майно І. Зінковським пропонується передбачити у кримінальних провадженнях щодо тяжких та особливо тяжких злочинів незалежно від родової підслідності застосування попереднього арешту майна за постановою слідчого, погодженою з прокурором, із дотриманням передбаченого порядку щодо подальшого судового контролю такого арешту майна [7, с. 187]. Таким чином, порівнюючи регламентацію в вищенаведених законах щодо того, яких саме посадових осіб уповноважено приймати рішення про накладення арешту, а також попереднього арешту на майно, вбачається доцільною пропозиція надати повноваження всім українським органам досудового розслідування за згодою прокурора виносити постанову про накладення попереднього арешту на майно.

Перейдемо до дослідження регламентації положень кримінального процесуального закону щодо виконання рішення про арешт майна – заключного завдання представленого дослідження.

Згідно зі ст. 175 «Виконання ухвали про арешт майна» КПК України ухвала про арешт майна виконується негайно слідчим, прокурором. Слід погодитися з авторами науково-методичних рекомендацій з приводу доцільності більш детального визначення в

КПК України процесуального порядку виконання ухвали про арешт майна порівняно з чинною редакцією ст. 175 КПК України [17, с. 115]. Про доцільність більш детальної регламентації у ст. 175 КПК України порядку виконання ухвали про арешт майна зазначається також у публікації О. Здрок [6, с. 90].

Для порівняння, у КПК Латвійської Республіки складанню протоколу про накладення арешту на майно присвячено окрему статтю. У ст. 362 «Протокол про арешт майна» КПК Латвійської Республіки, зокрема, зазначається, що в протоколі має бути зафіксовано таке: кожен об'єкт, на який накладено арешт, із зазначенням назви, етикетки, ваги, ступеня зносу та інших індивідуальних ознак; предмети, на які не накладено арешт, якщо арешт накладається на все майно; заяву, подану третьою особою щодо права власності на майно; при вилученні майна вилученим вважається також весь цивільний дохід, який випливає або підлягає отриманню з вилученого майна; якщо майно було вилучено, у протоколі повинно бути точно зазначено, що саме було вилучено, а також де і кому це майно було передано на зберігання. Якщо під час арешту майна була зроблена спроба його приховати, знищити або пошкодити, у протоколі робиться запис про таку спробу [16]. Вбачається слушним доповнити положення ст. 175 КПК України, запозичивши досвід із КПК Латвійської Республіки, а також визначивши в цій статті учасників вказаної процесуальної дії, спосіб їх ознайомлення з ухвалою про арешт майна, порядок виконання цієї ухвали та фіксування зазначеної діяльності.

Висновки. Для вдосконалення регламентації накладення арешту на майно в кримінальному провадженні пропонується:

1) видалити з абз. 2 ч. 1 ст. 170 «Накладення арешту на майно» КПК України третє речення, а саме: «Слідчий, прокурор повинні вжити необхідних заходів з метою виявлення та розшуку майна, на яке може бути накладено арешт у кримінальному провадженні, зокрема шляхом витребування необхідної інформації у Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, інших державних органів та органів місцевого самоврядування, фізичних і юридичних осіб», оскільки в ньому дублюється зміст другого речення зазначеного абзацу;

2) видалити з ч. 3 ст. 170 КПК України абз. 3, а саме: «Арешт може бути накладений і на майно, на яке раніше накладено арешт відповідно до інших актів законодавства. У такому разі виконанню підлягає ухвала слідчого судді, суду про накладення арешту на майно відповідно до правил цього Кодексу», оскільки в ньому по суті дублюється зміст ч. 7 зазначеної статті;

3) доповнити положення засади недоторканності права власності в ст. 16 «Недоторканність права власності» КПК України вказівками на 1) невідкладні випадки попереднього арешту майна та 2) повноваження керівника прокуратури накладати арешт на майно своєю постановою в умовах воєнного стану за відсутності об'єктивної можливості здійснення відповідних повноважень слідчим суддею;

4) надати всім органам досудового розслідування повноваження у невідкладних випадках накладати попередній арешт на майно або кошти за згодою прокурора строком до 48 годин зі зверненням протягом 24 годин прокурора до слідчого судді з клопотанням про арешт попередньо арештованого майна, тобто з дотриманням строків, визначених у чинній редакції ч. 9 ст. 170 «Накладення арешту на майно» КПК України;

5) визначити в ст. 175 «Виконання ухвали про арешт майна» КПК України учасників виконання ухвали про арешт майна, спосіб їх ознайомлення з ухвалою про арешт майна, порядок виконання цієї ухвали та фіксування зазначеної діяльності. Також доповнити ст. 175 КПК України вказівкою, що в протоколі виконання ухвали про арешт майна має бути зазначено: кожен об'єкт, на який накладено арешт, із зазначенням назви, етикетки, ваги, ступеня зносу та інших індивідуальних ознак; заяву, подану третьою особою щодо права власності на арештоване майно. У протоколі повинно бути точно зазначено, що саме було вилучено, а також де і кому це майно було передано на зберігання. Якщо під час арешту майна була зроблена спроба його приховати, знищити або пошкодити, у протоколі робиться запис про таку спробу.

Список використаних джерел

1. Про роботу органів прокуратури. *Офіс Генерального прокурора*. URL : <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-robotu-organiv-prokuraturi-2>.

2. Огляд рішень Великої Палати Верховного Суду, об'єднаної палати і палат Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду, які містять правові висновки про застосування

норм кримінального та кримінального процесуального права (2018–2023 роки) / упоряд. : відділ систематизації судової практики касаційного суду управління аналітичної та правової роботи Касаційного кримінального суду департаменту аналітичної та правової роботи ; заст. голови Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду Н. О. Антонюк. Київ, 2024. 73 с. URL : https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/oglyady/Oglyad_VP_KKS_2018_2023.pdf.

3. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.

4. Верхогляд-Герасименко О. В. До питання накладення арешту на майно третіх осіб у кримінальному провадженні. *Вісник кримінального судочинства*. 2017. № 1. С. 20–27.

5. Гловюк І. В. Арешт майна як захід забезпечення кримінального провадження: аналіз новел. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*. 2016. № 8. С. 155–160.

6. Здрок О. І. Виконання ухвали про арешт майна: проблемні питання. *Діяльність органів досудового розслідування в умовах реформування правоохоронних органів: сучасні виклики : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф.* (м. Дніпро, 21 трав. 2021 р.). Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2021. С. 88–91.

7. Зінковський І. П. Застосування арешту майна у кримінальному провадженні: деякі проблемні питання. *Вісник кримінального судочинства*. 2017. № 2. С. 182–189.

8. Пчеліна О. В., Пчелін В. Б. Кримінальна процесуальна регламентація арешту майна. *Актуальні питання права та соціально-економічних відносин : збірник статей*. Кропивницький : ЦІРПЛ, 2023. С. 100–108. URL : <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/94c57197-08a8-4f21-bf82-074e0b89d9d7/download>.

9. Рогальська В. В., Здрок О. І. Арешт майна в кримінальному процесі: підстави та порядок застосування. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 2. С. 626–629. URL : http://www.lsej.org.ua/2_2023/149.pdf.

10. Шевейко Ю. Деякі питання щодо арешту майна в кримінальному процесі України. *Актуальні проблеми діяльності органів досудового розслідування : матеріали круглого столу* (м. Дніпро, 25 лют. 2021 р.). Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2021. С. 145–148. URL : <https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/6503/1/33.pdf>.

11. Kodeks postępowania karnego z dnia 6 czerwca 1997 r. URL : <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20240000037/T/D20240037L.pdf>.

12. Codul de procedură penală. URL : <https://legislatie.just.ro/Public/FormaPrintabila/00000G07ES4VLNTO92R0WNB6YZ53KQBF>.

13. Code of Criminal Procedure of 24 May 2005. URL : https://sherloc.unodc.org/cld/uploads/res/document/svk/2005/code_of_criminal_procedure_html/Code_of_Criminal_Procedure_of_Slovakia_English.pdf.

14. Codul de procedură penală al Republicii Moldova. https://lege.md/act/codul_de_procedura_penala_al_republicii_moldova.

15. Törvény a büntetőeljárásról. URL : <https://legislationline.org/sites/default/files/documents/a8/9e6af51f16d3a6df7df2927014f9.pdf>.

16. Criminal Procedure Law. URL : <https://likumi.lv/ta/en/en/id/107820-criminal-procedure-law>.

17. Цуцкірідзе М. С., Жоравович Д. О., Пчеліна О. В. та ін. Настанови з накладення арешту на майно в кримінальному провадженні та передання його в управління уповноваженим органам : наук.-метод. рекомендації. Харків : Харківський нац. ун-т внутр. справ, 2022. 152 с.

Надійшла до редакції 18.04.2024

Прийнято до опублікування 26.04.2024

References

1. Pro robotu orhaniv prokuratury [About the work of the prosecutor's office]. *Ofis Heneralnoho prokurora*. URL : <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-robotu-organiv-prokuraturi-2>. [in Ukr.].

2. Ohliad rishen Velykoi Palaty Verkhovnoho Sudu, obiednanoi palaty i palat Kasatsiinoho kryminalnoho sudu u skladі Verkhovnoho Sudu, yaki mistiat pravovi vysnovky pro zastosuvannia norm kryminalnoho ta kryminalnoho protsesualnoho prava (2018–2023 roky) [Review of the decisions of the Grand Chamber of the Supreme Court, the combined chamber and chambers of the Criminal Court of Cassation as part of the Supreme Court, which contain legal opinions on the application of the norms of criminal and criminal procedural law (2018–2023)] / uporiad. : viddil systematyzatsii sudovoi praktyky kasatsiinoho sudu upravlinnia analitychnoi ta pravovoi roboty Kasatsiinoho kryminalnoho sudu departamentu analitychnoi ta pravovoi roboty ; zast. holovy Kasatsiinoho kryminalnoho sudu u skladі Verkhovnoho Sudu N. O. Antoniuk. Kyiv, 2024. 73 p. URL : https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/oglyady/Oglyad_VP_KKS_2018_2023.pdf. [in Ukr.].

3. Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy [The Criminal Procedure Code of Ukraine] : Zakon Ukrainy vid 13.04.2012. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>. [in Ukr.].

4. Verkhohliad-Herasymenko, O. V. (2017) Do pytannia nakladennia areshthu na maino tretikh

osib u kryminalnomu provadzhenni [Regarding the issue of seizure of the property of third parties in criminal proceedings]. *Visnyk kryminalnoho sudochynstva*. № 1, pp. 20–27. [in Ukr.].

5. Hloviuk, I. V. (2016) Aresht maina yak zakhid zabezpechennia kryminalnoho provadzhennia: analiz novel [Seizure of property as a measure to ensure criminal proceedings: analysis of novels]. *Visnyk Pivdennoho rehionalnoho tsentru Natsionalnoi akademii pravovykh nauk Ukrainy*. № 8, pp. 155–160. [in Ukr.].

6. Zdrok, O. I. (2021) Vykonannya ukhvaly pro aresht maina: problemni pytannia [Execution of the decree on seizure of property: problematic issues]. *Diialnist orhaniv dosudovoho rozsliduvannia v umovakh reformuvannia pravoohoronykh orhaniv: suchasni vyklyky : materialy Vseukr. nauk.-prakt. konf.* (m. Dnipro, 21 trav. 2021 r.). Dnipro : Dniprop. derzh. un-t vnutr. sprav, pp. 88–91. [in Ukr.].

7. Zinkovskiy, I. P. (2017) Zastosuvannia areshtu maina u kryminalnomu provadzhenni: deiaiki problemni pytannia [Application of seizure of property in criminal proceedings: some problematic issues]. *Visnyk kryminalnoho sudochynstva*. № 2, pp. 182–189. [in Ukr.].

8. Pchelina, O. V., Pchelin, V. B. (2023) Kryminalna protsesualna rehlementatsiia areshtu maina [Criminal procedural regulation of seizure of property]. *Aktualni pytannia prava ta sotsialno-ekonomichnykh vidnosyn : zbirnyk statei*. Kropyvnytskyi : TsIRoL, pp. 100–108. URL : <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/94c57197-08a8-4f21-bf82-074e0b89d9d7/download>. [in Ukr.].

9. Rohalska, V. V., Zdrok, O. I. (2023) Aresht maina v kryminalnomu protsesi: pidstavy ta poriadok zastosuvannia [Seizure of property in criminal proceedings: grounds and application procedure]. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal*. № 2, pp. 626–629. URL : http://www.lsej.org.ua/2_2023/149.pdf. [in Ukr.].

10. Sheveiko, Yu. (2021) Deiaiki pytannia shchodo areshtu maina v kryminalnomu protsesi Ukrainy [Some questions regarding the seizure of property in the criminal process of Ukraine]. *Aktualni problemy diialnosti orhaniv dosudovoho rozsliduvannia : materialy kruhloho stolu* (m. Dnipro, 25 liut. 2021 r.). Dnipro : Dniprop. derzh. un-t vnutr. sprav, pp. 145–148. URL : <https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/6503/1/33.pdf>. [in Ukr.].

11. Kodeks postępowania karnego z dnia 6 czerwca 1997 r. URL : <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20240000037/T/D20240037L.pdf>.

12. Codul de procedură penală. URL : <https://legislatie.just.ro/Public/FormaPrintabila/00000G07ES4VLNTO92R0WNB6YZ53KQBF>.

13. Code of Criminal Procedure of 24 May 2005. URL : https://sherloc.unodc.org/cld/uploads/res/document/svk/2005/code_of_criminal_procedure_html/Code_of_Criminal_Procedure_of_Slovakia_English.pdf.

14. Codul de procedură penală al Republicii Moldova. https://lege.md/act/codul_de_procedura_penala_al_republicii_moldova.

15. Törvény a büntetőeljárásról. URL : <https://legislationline.org/sites/default/files/documents/a8/9e6af51f16d3a6df7df2927014f9.pdf>.

16. Criminal Procedure Law. URL : <https://likumi.lv/ta/en/en/id/107820-criminal-procedure-law>.

17. Tsutskiridze, M. S., Zhoravovych, D. O., Pchelina, O. V. ta in. (2022) Nاستanovy z nakladennia areshtu na maino v kryminalnomu provadzhenni ta peredannia yoho v upravlinnia upovnovazhenym orhanam [Instructions on the seizure of property in criminal proceedings and its transfer to the management of authorized bodies] : nauk.-metod. rekomendatsii. Kharkiv : Kharkivskiyi nats. un-t vnutr. sprav. 152 p. [in Ukr.].

ABSTRACT

Andrii Zakharko. Regulation of seizure of property in criminal proceedings: some shortcomings. The article compares the provisions of the Code of Criminal Procedure of Ukraine regulating the seizure of property with the regulation of the principle of inviolability of property rights in criminal proceedings. Expediency is justified that it is necessary to supplement the statement of the principle of inviolability of property rights with references to: 1) urgent cases of preliminary seizure of property and 2) the authority of the head of the prosecutor's office to seize property by his/her resolution during martial law in the absence of an objective possibility of the investigating judge to exercise the relevant powers.

A comparison with the criminal procedure legislation of some neighboring countries is made. The countries where the decision to seize property at the pre-trial stage is made by the prosecutor include, in particular, the Republic of Poland, Romania, and the Slovak Republic. Instead, in the Republic of Moldova and the Republic of Hungary, the competence to make decisions on seizure of property during pre-trial proceedings, as in Ukraine, belongs to the judiciary.

The comparison also found that in the Republic of Moldova, the decision to preliminary seize property can be made by any pre-trial investigation body, and in the Republic of Latvia, the preliminary seizure of property is imposed with the consent of the prosecutor.

The position of Ukrainian scholars who consider it expedient to expand the list of entities authorized to impose a preliminary seizure of property in Ukraine by empowering all pre-trial investigation bodies of Ukraine to make this decision with the consent of the prosecutor is supported.

The author argues that there is a need to supplement the regulation of execution of a property

seizure order with an indication that the protocol should specify the following: the participants to this procedural action, the manner in which they familiarize themselves with the order, the procedure for executing the order and recording this activity.

Keywords: *seizure of property, inviolability of property rights, subjects of seizure of property, preliminary seizure of property, execution of a property seizure order.*

УДК 343.985.7:343.615:343.226

DOI: 10.31733/2078-3566-2024-2-270-277

Юлія КОМАРИНСЬКА ©

кандидат юридичних наук, доцент
(Національна академія внутрішніх справ,
м. Київ, Україна)

ЗАСАДИ РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВOPУШЕНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ДОМАШНІМ НАСИЛЬСТВОМ, УЧИНЕНИХ ІЗ ВОРОЖИХ МОТИВІВ

Розглянуто криміналістичні конструкції, що утворюються під час вчинення кримінальних правопорушень, пов'язаних із домашнім насильством. Такі конструкції сформовані відповідно до законодавчо визначених форм домашнього насильства та обумовлені мотивом ворожості. Аналіз слідчої та судової практики дозволив виокремити найбільш поширені кримінальні правопорушення цієї категорії, визначити слідчі ситуації початкового етапу розслідування та запропонувати криміналістичні технології вирішення завдань досудового розслідування. Акцентовано увагу на тому, що з ворожих мотивів кримінальні правопорушення вчиняють як особи, які систематично чинять домашнє насильство, так і особи, які є потерпілими від домашнього насильства, в окремих випадках – його свідками.

Ключові слова: *слідчі ситуації, досудове розслідування, злочин, кримінальний проступок.*

Постановка проблеми. Ворожі мотиви є найбільш поширеними у кримінальних правопорушеннях, пов'язаних із домашнім насильством, що ініціюють не лише агресивну поведінку, а й посилюють бажання зруйнувати, знищити чи покалічити іншу людину. Кримінально-протиправний мотив можна визначити як емоційні, психологічні та матеріальні потреби, що спонукають поведінку особи та задовольняються нею. Визначення мотиву не приймається безпосередньо, оскільки неможливо прочитати думки будь-якого кримінального правопорушника, а зізнання щодо мотивації не є надійними без підтвердження. Мотиви найбільш достовірно виводяться міркуваннями з фактів, виявлених під час розслідування.

Особливістю досудового розслідування зазначеної категорії кримінальних правопорушень є те, що, керуючись ворожими мотивами, їх вчиняють як особи, які систематично чинять насильство щодо членів своєї родини (в тому числі співмешканців), так і особи, стосовно яких вчиняється домашнє насильство, та особи, які є його свідками [1].

Мотив або мотиви, очевидні під час огляду місця події, потребують вивчення та інтерпретації доказами. Вони використовуються для виконання непрямої оцінки одного моменту або серії пов'язаних моментів. Мотиви кримінальної протиправності фіксуються в часі стосовно конкретної події, тобто вони вже відбулися і не зміняться. Мотиви кримінальних правопорушень бувають загальними і тематичними [2]. Як правило, у зазначеній категорії кримінальних правопорушень загальним мотивом виступає прагнення встановлення та підтримання панівного становища одним із членів сім'ї, окремим (тематичним) мотивом може виступати будь-який привід, що змусить особу, яка чинить насильство, сумніватися у своїй владі (ревності, неузгодженні з ним зустрічі з колегами чи друзями, непокора тощо), а у разі вчинення кримінального правопорушення особою, яка є потерпілою від домашнього насильства, окремим